

تعداد تلفات جنگ‌های مذکور در متون مقدس اسلامی و مسیحی

محمد کاشانی^۱

چکیده

در این پژوهش سعی بر آن است تا تعداد کشته‌شده‌های جنگ‌های مذکور در متون مقدس اسلام و مسیحیت مورد بررسی قرار گیرد. به‌منظور دستیابی به هدف صرفاً جنگ‌هایی که در متون مقدس اسلام و مسیحیت ذکر شده به‌صورت موردی بررسی و تعداد کشته‌شدگان آنها استخراج می‌شود. برای جمع‌آوری داده‌ها در مسیحیت، عهدین مورد بررسی قرار گرفته و در اسلام نیز جنگ‌هایی که در قرآن و یا کتاب‌های سیره و روایی دست اول که جنگ‌های صدر اسلام را ذکر کردند مورد استناد قرار گرفتند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که تعداد کشته‌شدگان طرفین در جنگ‌های مذکور در متون مقدس مسیحی به‌طور میانگین بالای دوازده میلیون انسان و تعداد کشته‌شدگان طرفین در جنگ‌های مذکور در متون مقدس اسلامی در زمان پیامبر ﷺ کمتر از دو هزار نفر و در زمان زمامداری امیرالمؤمنین علیه السلام میانگین حدود بیست هزار نفر بودند.

کلیدواژه‌ها: جنگ، اسلام و مسیحیت، تعداد تلفات، جنگ‌های مذکور در متون مقدس.

۱. مدیر گروه مسیحیت موسسه آموزش عالی خاتم النبیین علیهم السلام.

مقدمه

یکی از اشکالاتی که منتقدین اسلام نسبت به جنگ‌های صدر اسلام بیان می‌کنند، خشونت و کشتار سپاهیان اسلام در این جنگ‌ها است. منتقدین از کشتار بسیار بزرگ دشمنان توسط پیامبر اسلام ﷺ سخن می‌گویند. و تلاش می‌کنند رفتار خشونت‌بار گروهک‌های تروریستی تکفیری را ادامه رفتار پیامبر اکرم ﷺ معرفی کنند. در این تحقیق درصدد آن هستیم که نشان دهیم سیاه‌نمایی‌های مسیحیان تبشیری از جنگ‌های صدر اسلام با واقعیت مطابق نیست و تعداد کشته‌های جنگ‌های صدر اسلام از هر دو طرف کمتر از ۱۰۰۰۰۰ نفر است و تمام این افراد مردان جنگی بودند که در میدان جنگ کشته شدند و در مقابل این کتاب مقدس است که تاریخی مملو از جنگ و خونریزی دارد و حدود ۱۲ میلیون انسان اعم از مرد و زن و کودک در این جنگ‌ها به دستور خداوند کشته می‌شوند. کسانی که سعی در سیاه‌نمایی جنگ‌های مقدس صدر اسلام را دارند خود می‌بایست پاسخگوی نسل‌کشی‌هایی باشند که در مهم‌ترین متن مقدس و الهامی ایشان بیان شده است. لازم به ذکر است این تحقیق درصدد بررسی جنگ‌های مسلمانان یا مسیحیان در طول تاریخ ذکر شده نیست و صرفاً می‌خواهد میزان کشته‌شده‌های جنگ‌هایی را بررسی کند که در متون مقدس دو دین اسلام و مسیحیت ذکر شده است. زیرا جنگ‌های مقدس مکتوب در متون مقدس برای پیروان این دو دین جنبه تقدس دارد و از مشروعیتشان دفاع می‌کنند درحالی‌که جنگ‌های رخ داده در طول تاریخ ممکن است مورد تأیید سنت دینی این ادیان نباشند و آن را مشروع قلمداد نکنند. موضوع این تحقیق جنگ‌های مذکور در متن مقدس اسلام و مسیحیت است. متن مقدس در مسیحیت عهدین است که شامل عهد عتیق (طبق دیدگاه پروتستان ۳۹ کتاب و طبق دیدگاه کاتولیک ۴۶ کتاب) و عهد جدید (۲۷ کتاب) است. متن مقدس در دیدگاه اسلامی شامل قرآن و روایات است^۱ البته در دیدگاه اسلامی تمامی روایات معتبر و متن مقدس محسوب نمی‌شوند و تنها روایاتی معتبر محسوب می‌شوند که قول یا تقریر یکی از معصومان علیهم‌السلام را بیان نماید و از نظر سند و دلالت نیز شاخصه‌های یک حدیث معتبر را داشته باشد. اما از آن‌جا که می‌خواهیم یک

۱. البته در دیدگاه اسلامی تمامی روایات متن مقدس محسوب نمی‌شوند و تنها روایاتی مقدس محسوب می‌شوند که قول یا تقریر یکی از معصومان علیهم‌السلام را بیان نماید و از نظر سند و دلالت نیز شاخصه‌های یک حدیث معتبر را داشته باشد. لذا روایاتی که قول و یا تقریر خلفا و یا غیر معصومین را بیان می‌کنند در این تحقیق مورد بررسی آماری قرار نمی‌گیرند.

تحقیق تاریخی داشته باشیم روایات در دو دسته بررسی شدند و یک بار آمار تلفات جنگ‌های صدر اسلام مطابق روایات معتبر گردآوری شده و بار دیگر نیز آمار کشته‌شدگان مطابق تمامی روایات چه روایات معتبر و چه نامعتبر گردآوری شده است. ولی باید توجه داشت بخش زیادی از این روایات مجعول و متناقض هستند و نمی‌توان به آن‌ها اعتنا نمود. از طرفی عمده این روایات در مصادر اهل سنت هستند که از نظر مکتب اهل بیت علیهم‌السلام دارای وثاقت و حجیت نیستند ولی چون می‌خواهیم تمام آن‌چه در روایات تاریخی ذکر شده را بیان کنیم این روایات را به صورت جداگانه مورد بررسی قرار می‌دهیم.

تعداد کشته‌شده‌های جنگ‌ها، در متون مقدس اسلامی

مورخین معتقدند که بر اساس نقل‌های تاریخی، نبردهای پیامبر اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم بر اساس اصول دفاعی و انسانی بوده است.^۱ قرآن گر چه به چند جنگ اشارات مستقیم و یا غیرمستقیمی دارد ولی هیچ آماری از تلفات این جنگ‌ها ارائه نمی‌کند اما مورخین حدود ۹۸ جنگ از جنگ‌های صدر اسلام نقل کردند.^۲

بسیاری از این جنگ‌ها هیچ تلفاتی از آن گزارش نشده است و تنها ۴۷ جنگ دارای تلفات انسانی است^۳ که تلفات این جنگ‌ها با تفکیک نقل قرآن، نقل‌های تاریخی معتبر و نامعتبر و با احتساب حداقل و حداکثر تلفات نقل شده سپاه اسلام و دشمنان عبارت‌اند از:^۴

۱. رکن کاشانی، محمد، تاریخ جنگ در متون مقدس اسلام و مسیحیت.
۲. بسیاری از این جنگ‌ها اسناد موثقی ندارند و یا صرفاً اعزام چند نفر محدود برای تبلیغ و یا سرکشی به مرزها بوده است. (رکن کاشانی، محمد، تاریخ جنگ در متون مقدس اسلام و مسیحیت).
۳. منبع آمار تلفات مجموع آمار ارائه شده در تاریخ طبری، تاریخ بلاذری، مغازی واقدی، سیره ابن هشام، الصحيح من سیره النبی الاعظم و... می باشد.
۴. رکن کاشانی، محمد، تاریخ جنگ در اسلام و مسیحیت.

تعداد کشته‌های سپاه کفر		تعداد کشته‌های سپاه اسلام		تعداد کشته‌ها (طبق نقل قرآن)	اسامی جنگ‌های دارای تلفات انسانی
حداکثر	حداقل	حداکثر	حداقل		
۱۱	۱	۰	۰	ذکر نشده	سریه عبدالله بن جحش در نخله
۳۷۰	۲۴۵	۱۴	۹	ذکر نشده	غزوه بدر کبری
۰	۰	۴۳	۰	ذکر نشده	غزوه الکدر
۰	۰	۵۲	-	ذکر نشده	غزوه سویق
۶۱	-	۱	-	ذکر نشده	غزوه بنی قینقاع
۹۲۸	۱۸	۸۷۰	۷۶۵	ذکر نشده	غزوه احد
۱۱۲	-	۱۰۳	۲	ذکر نشده	غزوه حمراء الاسد
۱۲۱	۰	۱	۰	ذکر نشده	سریه ابوسلمه در قطن
۰	۰	۱۳۱۰	۶	ذکر نشده	سریه رجیع
۲	۰	۱۴۷۰	۴۰	ذکر نشده	سریه بئر معونه
۱۵۱۰	۰	۰	۰	ذکر نشده	غزوه بنی نضیر
۱۷۶	-		۱۶۳	ذکر نشده	غزوه خندق
۲۰۷۰۰	کمی بیش از ۱۰ نفر ^{۱۹}	۱۸۳	۱	گروهی را کشتید	غزوه بنی قریظه

۱. واقدی، محمد بن عمر، المغازی، ج ۱ ص ۱۹.
۲. همان، ص ۱۴۵.
۳. ابن اسحاق، محمد، السیر و المغازی، ص ۲۸۹ - ۲۹۰.
۴. ابن اثیر، علی بن محمد، الکامل فی التاریخ، ج ۲ ص ۳۱.
۵. طبرسی، احمد بن علی، اعلام الوری باعلام الهدی، ج ۱، ص ۱۷۲.
۶. ابن هشام، عبد الملکه السیره النبویه، ج ۲ ص ۵۱.
۷. همان.
۸. ابن اسحاق، محمد، السیر و المغازی، ص ۳۲۳ - ۳۲۲.
۹. عاملی، جعفر مرتضی، الصحیح من سیره النبی الاعظم، ج ۷ ص ۲۹۵.
۱۰. واقدی، محمد بن عمر، المغازی، ج ۱ ص ۳۳۷.
۱۱. همان، ص ۳۰۰.
۱۲. همان، ص ۳۴۲.
۱۳. ابن اثیر، علی بن محمد، الکامل فی التاریخ، ج ۲ ص ۵۵.
۱۴. همان، ص ۵۹.
۱۵. شیخ مفید^{رحمته}، محمد بن محمد، الارشاد فی معرفه الحجج الله علی العباد، ج ۱، ص ۸۲.
۱۶. واقدی، محمد بن عمر، المغازی، ج ۲ ص ۴۹۵.
۱۷. ابن هشام، عبد الملکه السیره النبویه، ج ۳ ص ۳۶۴.
۱۸. همان، ص ۳۶۵.
۱۹. عاملی، جعفر مرتضی، الصحیح من سیره النبی الاعظم، ج ۱۲ ص ۱۴۹.
۲۰. واقدی، محمد بن عمر، المغازی، ج ۲ ص ۵۱۸.

تعداد کشته‌های سپاه کفر	تعداد کشته‌های سپاه اسلام		تعداد کشته‌ها (طبق نقل قرآن)	اسامی جنگ‌های دارای تلفات انسانی
	حداقل	حداکثر		
۱۱۰	۰	۰	۰	سریه محمد بن مسلمه به قرطاء
۰	۰	۲۱	۰	سریه محمد بن مسلمه به ذی‌القصه
۲۶	۳	۴	۳	غزوه ذی قرد
۴۲	۰	۰	۰	سریه زید بن حارثه به حسمی
۵	۶۱	۵*	*	سریه زید بن حارثه به وادی القری
۱۱۰	۴	۷۱	۱	غزوه بنی‌المصطلق
۹۳۰	-	۰	۰	سریه عبدالله بن رواحه به خیبر
۹	۸	۱۰۱	۱	سریه کرز بن جابر فهری به ذی‌الجدر
۱۲۹۳	-	-	۱۱۱۵	غزوه خیبر
۱۳۱۱	۱۱	۱	-	غزوه وادی القری
۱۴۷	۰	۰	۰	سریه ابوبکر به نجد
۰	۰	کمتر از ۳۰ نفر ۱۵	۰	سریه بشیر بن سعد به فدک
۱۶*	۰	۰	۰	سریه غالب بن عبدالله لیبی به فدک
۱۷*	۰	*	۰	سریه غالب بن عبدالله به میفعه

۱. واقدی، محمد بن عمر، المغازی، ص ۵۳۴ - ۵۳۵،
۲. ابن اثیر، علی بن محمد، الكامل فی التاريخ، ج ۲ ص ۸۷
۳. حلبی، علی بن ابراهیم، السیرة الحلبيّة ج ۳ ص ۵.
۴. حلبی، علی بن ابراهیم، السیرة الحلبيّة ج ۳ ص ۲۵۱.
۵. مواردی که تلفات داشته ولی تعداد آن مشخص نیست با علامت * مشخص شدند.
۶. عاملی، جعفر مرتضی، الصحیح من سیره النبی الاعظم، ج ۱۵ ص ۹.
۷. ابن هشام، عبد الملک، السیرة النبویة، ج ۳ ص ۳۰۶.
۸. واقدی، محمد بن عمر، المغازی، ج ۱ ص ۴۰۷.
۹. حلبی، علی بن ابراهیم، السیرة الحلبيّة، ج ۳ ص ۲۵۷.
۱۰. ابن هشام، عبد الملک، السیرة النبویة ج ۴ ص ۲۹۰.
۱۱. ابن سعد، محمد، الطبقات الکبری، ص ۳۸.
۱۲. واقدی، محمد بن عمر، المغازی، ج ۲ ص ۷۰۰.
۱۳. حلبی، السیرة الحلبيّة ج ۱ ص ۱۸۴.
۱۴. واقدی، محمد بن عمر، المغازی، ج ۲ ص ۷۲۲.
۱۵. همان، ص ۷۲۳.
۱۶. همان.
۱۷. همان، ص ۷۲۶.

تعداد کشته‌های سپاه کفر		تعداد کشته‌های سپاه اسلام		تعداد کشته‌ها (طبق نقل قرآن)	اسامی جنگ‌های دارای تلفات انسانی
حداکثر	حداقل	حداکثر	حداقل		
۰	۰	۱۵۰	۰	ذکر نشده	سریه ابن ابی العوجا
۲*	۰	۰	۰	ذکر نشده	سریه غالب بن عبدالله لیبی به کدید
۰	۰	۳۱۵	۰	ذکر نشده	سریه کعب بن عمیر غفاری به ذات اطلاق
۰	۰	۵۱۲	۴۱۰	ذکر نشده	سریه موته
۶۷	۰	۰	۰	ذکر نشده	سریه ذات‌السلاسل
*	۷۴	۰	۰	ذکر نشده	سریه اول علی بن ابی طالب <small>علیه السلام</small> به بنی خثعم
*	۰	۰	۰	ذکر نشده	سریه ابوقناده بن ربیع انصاری به خضره
۰	۰	۸۱	۰	ذکر نشده	سریه ابوقناده بن ربیع انصاری به بطن اضم
۲۸	۹۳۷	۳	-	ذکر نشده	فتح مکه
۱۰۳۰	۳۰	۰	۰	ذکر نشده	سریه خالد بن ولید به بنی جذیمه
۱۱۷۰	-	۱۱۵	۴	ذکر نشده	غزوه حنین
۱۳۱۱	۰	۱	۰	ذکر نشده	سریه ابوعامر اشعری به اوطاس
۰	۰	۱۴۱	-	ذکر نشده	سریه دوم علی بن ابی طالب <small>علیه السلام</small> به بنی خثعم

۱. ابن سعد، محمد، الطبقات الكبرى، ج ۲، ص ۱۲۳.
۲. واقدی، محمد بن عمر، المغازی، ج ۲ ص ۷۵۰.
۳. ابن اثیر، علی بن محمد، الكامل فی التاريخ، ج ۲ ص ۱۸.
۴. ابن هشام، عبد الملكة السيرة النبوية، ج ۴ ص ۳۰.
۵. همان، ج ۳ ص ۸۴۰.
۶. مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، ج ۲۱ ص ۸۱.
۷. عاملی، جعفر مرتضی، الصحیح من سیره النبی الاعظم، ج ۲۰، ص ۲۶۲-۲۷۹.
۸. شمس شامی، محمد بن یوسف، سبل الهدی و الرشاد، ج ۶ ص ۱۹۰.
۹. واقدی، محمد بن عمر، المغازی، ج ۳ ص ۸۷۵.
۱۰. همان، ج ۲ ص ۸۸۴.
۱۱. همان، ص ۹۲۳.
۱۲. ابن اثیر، علی بن محمد، الكامل فی التاريخ، ج ۲ ص ۱۲۸.
۱۳. دیار بکری، حسین بن محمد، تاریخ الخمیس فی احوال انفس النفیس، ج ۲ ص ۱۰۷.
۱۴. امین عاملی، سید محسن، اعیان الشیعه، ج ۱ ص ۲۸۱.

تعداد کشته‌های سپاه کفر		تعداد کشته‌های سپاه اسلام		تعداد کشته‌ها (طبق نقل قرآن)	اسامی جنگ‌های دارای تلفات انسانی
حداکثر	حداقل	حداکثر	حداقل		
۰	۰	۲۱۲	۱۱۰	ذکر نشده	غزوه طائف
۳۱	۱	۰	۰	ذکر نشده	سریه‌علی بن ابی طالب <small>علیه السلام</small> به ثقیف
۴۱				ذکر نشده	اعزام ضحاک ابن سفیان به قرطا
۵۱	۰	۰	۰	ذکر نشده	سریه خالد بن ولید به دومه الجندل
۶۳۱	-	۰	۰	ذکر نشده	سریه دوم علی بن ابی طالب <small>علیه السلام</small> به یمین
۷۲	-	۰	۰	ذکر نشده	سریه‌علی بن ابی طالب <small>علیه السلام</small> به بنی زید
۸۱	۰	۰	۰	ذکر نشده	سریه معاذ بن جبل و ابوموسی اشعری به یمین
۰	۰	۹*	۰	ذکر نشده	سریه قطبه بن عامر به خثعم
۱۱۸۱	۳۵۹	۳۴۲	۲۴۴	جمع کل	

با توجه به جدول بالا، در قرآن هیچ ذکری از تعداد تلفات انسانی در جنگ‌ها وجود ندارد. اما بنابر نظر محققین طبق نقل‌های معتبر، تعداد کشته‌های طرفین در جنگ‌های صدر اسلام^{۱۰}، ۶۱۲ نفر بوده است^{۱۱}. اما حتی با احتساب نقل‌قول‌های نامعتبر مجموع حداقل کشته‌های سپاه اسلام، ۲۴۴ نفر^{۱۲} و مجموع حداکثر این تعداد، ۳۴۲ نفر^{۱۳} است. هم‌چنین مجموع حداقل کشته‌های دشمنان در جنگ‌های

۱. واقدی، محمد بن عمر، المغازی، ج ۳ ص ۹۳۸
۲. دیار بکری، حسین بن محمد، تاریخ الخمیس فی احوال انفس النفیس، ج ۲ ص ۱۱۲.
۳. شیخ مفید رحمته الله، محمد بن محمد، الارشاد فی معرفه الحجج الله علی العباد، ج ۱ ص ۱۵۳.
۴. واقدی، محمد بن عمر، المغازی، ج ۳ ص ۹۸۲
۵. شمس شامی، محمد بن یوسف، سبل الهدی و الرشاد، ج ۶ ص ۲۲۰-۲۲۱.
۶. مرعشی نجفی، سید شهاب الدین، شرح احقاق الحق، ج ۲۱ ص ۶۲۷.
۷. مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، ج ۲۱ ص ۳۵۶-۳۵۸.
۸. عاملی، جعفر مرتضی، الصحیح من سیره النبی الاعظم، ج ۲۶ ص ۳۱۰.
۹. واقدی، محمد بن عمر، المغازی، ج ۲ ص ۳۱۹-۳۲۰.
۱۰. این آمار، منهای تعداد کشته‌های «سریه زید بن حارثه به وادی القری» است که ذکری از تعداد تلفات این سریه در تاریخ وجود ندارد.
۱۱. رکن عاملی، سید جعفر مرتضی، الصحیح من سیره النبی الاعظم.
۱۲. این آمار، منهای تعداد کشته‌های «سریه زید بن حارثه به وادی القری» می باشد که ذکری از تعداد تلفات این سریه در تاریخ وجود ندارد.
۱۳. این آمار، منهای تعداد کشته‌های «سریه زید بن حارثه به وادی القری» و «سریه غالب بن عبدالله به میفعه» می باشد که ذکری از تعداد تلفات این سریه ها در تاریخ وجود ندارد.

صدر اسلام، با احتساب نقل‌های نامعتبر، ۳۵۹ نفر و مجموع حداکثر این تعداد ۱۱۸۱ نفر^۱ است. با توجه به این آمار، حداکثر تلفات جنگ‌ها طرفین ۱۵۲۳ و حداقل تلفات طرفین ۶۰۳ و میانگین تلفات طرفین بنابر نقل‌های ضعیف و قوی، ۱۰۶۳ نفر^۲ است.^۳

تعداد کشته‌شده‌ها در جنگ‌های خلفا

بعد از رحلت پیامبر اسلام ﷺ خلفا اقدام به کشورگشایی و حمله به سرزمین‌های ایران و روم نمودند و در این کشورگشایی‌ها انسان‌های زیادی را کشتند در کتاب‌های تاریخی مطالب متفرقه‌ای درباره خشونت‌های فاتحان عرب تبار در سرزمین‌های ایران و روم گزارش شده است از جمله خالد ابن ولید سوگند یاد کرد که اگر پیروز شود از خون اسرا جوی خون راه بیندازد و به همین خاطر ۷۰ هزار نفر را کشت.^۴ در جنگ، معرکه الثنی (المذار) خالد به شهر حمله کرد در آن روز بیش از ۳۰۰۰۰ نفر کشته شدند!^۵ و یا در سال ۱۳ هجری در جنگی تعداد کشته‌ها به ۱۰۰۰۰۰ نفر رسید!^۶ و در سال ۱۴ هجری نیز هنگامی که سپاه ایرانیان فرار می‌کردند، ۳۰۰۰۰ نفر با تیر کشته شدند! بعد از این ضرار بن خطاب پرچم کاویان را برداشت ... و در جنگ ده هزار نفر کشته شد؛ جدای از کسانی که در روزهای بعد کشته شدند!^۷ در فتح همدان افراد زیادی کشته شدند!^۸

۱. این آمار، منهای تعداد کشته‌های «سریه غالب بن عبدالله لیثی به فدک»، «سریه غالب بن عبدالله به میفعه»، «سریه غالب بن عبدالله لیثی به کدید»، «سریه اول علی بن ابی طالب به بنی خثعم» و «سریه ابوقتاده بن ربیع انصاری به خضره» است که ذکری از تعداد تلفات این سریه‌ها در تاریخ وجود ندارد.
۲. این آمار، منهای تعداد کشته‌های «سریه زید بن حارثه به وادی القری»، «سریه غالب بن عبدالله لیثی به فدک»، «سریه غالب بن عبدالله به میفعه»، «سریه غالب بن عبدالله لیثی به کدید»، «سریه اول علی بن ابی طالب به بنی خثعم» و «سریه ابوقتاده بن ربیع انصاری به خضره» می‌باشد که ذکری از تعداد تلفات این سریه‌ها در تاریخ وجود ندارد.
۳. جهت بررسی مورد به مورد جنگ‌های صدر اسلام و تعداد تلفات رکن کاشانی، محمد، تاریخ جنگ در متون مقدس اسلام و مسیحیت.
۴. الطبری، تاریخ الطبری، ج ۲، ص ۳۱۳.
۵. ابن اثیر، علی بن محمد، الکامل فی التاریخ، ج ۲، ص ۲۴۰.
۶. همان، ص ۲۹۰.
۷. طبری، محمد بن جریر، تاریخ الطبری، ج ۲، ص ۲۴۲.
۸. طبری، محمد بن جریر، تاریخ الطبری، ج ۲، ص ۵۳۶.

در شهر طمیسه همه اهالی شهر به جز یک نفر را کشتند.^{۲-۱} در فتح طالقان نیز در چهار فرسخ (۲۴ کیلومتر) راه چوب‌دار برافراشتند و سپاهیان را به دار آویختند؛^۳ و تمامی اهل حیزان را نیز به جز یک نفر را کشتند.^۴ در جنگ فتح انبار، خالد ابن ولید به تیراندازان خود دستور داد که چشمان مردم را هدف بگیرند و آنان در آن روز هزار نفر را کور کردند؛ تا حدی که این جنگ به جنگ «ذات العیون» معروف گشت.^۵

در صورت صحت تاریخی نقل‌های فوق، این روش جنگاوری در تضاد کامل با سیره و روش پیامبر اسلام ﷺ بود. و در این مقاله صرفاً به بررسی جنگ‌هایی پرداخته می‌شود که مورد پذیرش سنت دینی اسلام با قراءت سیره پیامبر ﷺ و مکتب اهل بیت علیهم‌السلام باشد. و اصل اقدام به کشورگشایی و فتوحات اعراب و شیوه جنگاوری آنان مورد تأیید سیره پیامبر ﷺ و مکتب اهل بیت علیهم‌السلام نیست.

طبق روایات اهل بیت علیهم‌السلام جهاد تنها با امام عادل یا نایب مناب وی جایز است و جهاد با غیر امام عادل و یا نایب مناب وی جایز نیست. امیرالمؤمنین علیه‌السلام به کمیل فرمود: «ای کمیل، جهاد نیست مگر با امام عادل». و از آن جا که این فتوحات دارای این شرایط نبودند و بر این اساس از مشروعیت برخوردار نیستند. بنابراین فتوحات خلفا به هیچ وجه مورد تأیید اهل بیت علیهم‌السلام نبود.

در زمان خانه نشینی امیرالمؤمنین علیه‌السلام خلفا در حال لشگر کشی برای فتح ایران و روم بودند. در این زمان امیرالمؤمنین علیه‌السلام می‌فرماید:

مسلمانان نباید در رکاب کسی که به حکم خدا ایمان ندارد و فرمان خدای (عزوجل) را درباره غنایم جنگی اجرا نمی‌کند، به جهاد بروند که اگر (بروند و) کشته شوند، دشمن ما را در حبس حقوق ما و ریختن خون‌های ما یاری نموده و مرگشان، هم‌چون مرگ دوران جاهلیت است.^۶

امیرالمؤمنین علیه‌السلام همواره از این فتوحات ناخرسند بودند و آن را غیر مشروع می‌دانستند در حدیثی ایشان فرمودند:

۱. ابن اثیر، علی بن محمد، الکامل فی التاریخ، ج ۳، ص ۷.
۲. در صحت وقوع تاریخی این جنگ تردید وجود دارد. و اسناد روایت نیز ضعیف هستند.
۳. الطبری، محمد بن جریر، تاریخ الطبری، ج ۳، ص ۶۸۳.
۴. الذهبی الشافعی، محمد بن احمد، تاریخ الإسلام ووفیات المشاهیر والأعلام، ج ۷، ص ۳۰۸.
۵. ابن اثیر، علی بن محمد، الکامل فی التاریخ، ج ۲، ص ۳۹۴.
۶. ابن بابویه، محمد بن علی (شیخ صدوق). علل الشرایع، ص ۴۶۴.

فرماندهان پیش از من آگاهانه مرتکب اعمالی مخالف مشی رسول خدا ﷺ شدند عهد وی را شکستند و سنتش را دگرگون ساختند من اگر بخواهم مردم را وادار به ترک این سنت‌های خلاف کنم و بخواهم آن سنت‌های تغییر داده شده را به سر جایش برگردانم در این صورت سپاهیانم از اطرافم پراکنده می‌شود و خودم تنها و یا با اندک شیعیانم باقی می‌مانم. مثلاً اگر فرمان دهم ... در احکامی که به ناروا صادر شده تجدیدنظر کنم و زنانی که به غیر حق در اختیار مردان قرار گرفته به شوهران اصلی‌شان بازگردانم و ... «رددت سبایا فارس و سایر الامم الی کتاب الله و سنه نبیه» آن وقت مردم از گردم پراکنده می‌شوند و تنها می‌گذارند.^۱

ابن ابی الحدید گلایه و درد دلی را از امیر المؤمنین علیه السلام درباره فتوحات نقل می‌کند که فرمود:

مردم این فتوحات را به حساب حسن تدبیر والیان و فرماندهان می‌گذاشتند، از این رو گروهی مطرح و گروهی دیگر به فراموشی سپرده شدند.^۲

امام صادق علیه السلام نیز فرمودند:

به درستی که آن شهرها به روش گمراهی گشوده شد به خدا سوگند همه هلاک شدند جز سه تن.^۳

و در این زمینه ده‌ها روایت صریح وجود دارد که اهل بیت علیهم السلام به صراحت این کشورگشایی‌ها را غیر مشروع قلمداد کردند. واز همین رو کشورگشایی‌های خلفا بعد از پیامبر صلی الله علیه و آله را در لیست کشته شده‌های جنگ‌های مقدس اسلامی نمی‌توان قلمداد نمود.

تعداد کشته شدگان در جنگ‌های امیر المؤمنین علیه السلام

بعد از خلفای سه گانه نوبت به زمامداری امیر المؤمنین علیه السلام رسید. از نظر باور مکتب اهل بیت علیهم السلام خلیفه مشروع بعد از پیامبر صلی الله علیه و آله امیر المؤمنین علیه السلام می‌باشد در زمان حکومت امیر المؤمنین علیه السلام تمامی فتوحات به سرزمین‌های غیرمسلمان تعطیل شد.

۱. کافی: ج ۸ ص ۵۸ تا ۶۳

۲. معتزلی، ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، ج ۲۰ ص ۴۱۹-۴۲۰ کلمه ۴۱۴.

۳. کشی، محمد بن عمر، اختیار معرفة الرجال، ص ۷ نقل ۱۴.

در زمان زمامداری ایشان سه جنگ رخ داد تعداد تلفات در جنگ‌های زمان امیرالمؤمنین (ع) نیز عبارت است از:

ردیف	جنگ		تلفات طرفین (نقل معتبر)	حداقل کشته‌های طرف اول	حداکثر کشته‌های طرف اول	حداقل کشته‌های طرف دوم	حداکثر کشته‌های طرف دوم	میانگین کل تلفات
	طرف اول	طرف دوم						
۱	امیرالمؤمنین (ع) عائشه، طلحه، زبیر، جمل	امیرالمؤمنین (ع)	۵۴۰۰	۱۲۵۰۰	۲۲۵۰۰	۳۴۰۰	۴۵۰۰۰	۱۶۴۵۰
۲	امیرالمؤمنین (ع) معاویه صفین	امیرالمؤمنین (ع)	۵۱۰۰۰۰	۵۰۰۰	۶۹۰۰۰۰	۵۰۰۰	۷۲۵۰۰۰	۶۲۵۰۰
۳	امیرالمؤمنین (ع) خوارج نهروان	امیرالمؤمنین (ع)	۶۱۰	۸۶۰۰	۱۴۰۰	۹ نفر	۰	۱۰۰۵
جمع بندی			۱۶۰۰۰	۸۱۰۰	۱۱۶۴۰۰	۵۴۱۰	۳۰۰۰۰	۷۹۹۵۵

طبق این محاسبه حداقل تلفات از سپاه مخالفین ۸۱۰۰ و حداکثر ۱۱۶۴۰۰ نفر و حداقل تلفات لشگریان امیرالمؤمنین (ع) نیز ۵۴۱۰ و حداکثر ۳۰۰۰۰ نفر است و مجموع میانگین کل تلفات ۷۹۹۵۵ نفر خواهد بود. و طبق نقل‌های معتبر تعداد تلفات طرفین ۱۶۰۰۰ نفر است.

البته لازم به ذکر است که جنگ جمل^۱، جنگ صفین^{۱۱}، جنگ نهروان^۱ هر سه به امیرالمؤمنین (ع) تحمیل شدند و آشوبگران ابتدا اقدام به فتنه‌گری نمودند و حضرت برای حفظ امنیت مردم مجبور به خواباندن آتش این فتنه شدند.

۱. بلاذری، احمد بن یحیی، انساب الاشراف، ج ۲، ص ۱۸۷.

۲. طبری، محمد بن جریر، تاریخ الامم و الملوک، ج ۴، ص ۵۳۹.

۳. مسعودی، علی بن حسین، التنبیه و الاشراف، ص ۲۵۵.

۴. مسعودی، علی بن حسین، مروج الذهب و معادن الجوهر ج ۳، ص ۹۶.

۵. نصرین مزاحم، وقعه الصفین، ص ۵۵۸.

۶. مسعودی، علی بن حسین، مروج الذهب و معادن الجوهر ج ۲، ص ۴۰۴.

۷. نصرین مزاحم، وقعه الصفین، ص ۵۵۸.

۸. مسعودی، علی بن حسین، مروج الذهب و معادن الجوهر، ج ۲، ص ۴۱۵. و طبری، محمد بن جریر، تاریخ الامم و الملوک، ج ۴، ص ۶۶.

۹. نهج البلاغه، خطبه ۵۹.

۱۰. بلاذری، انساب الاشراف، ج ۲، ص ۱۸۷.

۱۱. نصرین مزاحم، وقعه الصفین، ص ۴۷۵ و ۵۵۸؛ خلیفه بن خیاط، تاریخ خلیفه بن خیاط، ص ۱۱۶.

حضرت مکرراً توصیه‌های لازم را در جهت پائین آوردن تلفات تلاش کردند از جمله قبل از شروع هر جنگ چندین خطبه خواندند^۲ تا سپاهیان دشمن دست از جنگ بردارند.^۳

تعداد کشته‌شده‌ها در جنگ‌های عهد عتیق

مبشرین مسیحی در حالی از کشتار گسترده جنگ‌های صدر اسلام سخن می‌گویند که در جنگ‌های کتاب مقدس میلیون‌ها انسان توسط قتل‌عام شدند. هنگامی که بنی‌اسرائیل به فرماندهی حضرت موسی راهی سرزمین‌های فلسطینی شدند خداوند به ایشان فرمان داد:

«اما از شهرهای این امت‌هایی که بیهوه خدایت تو را به ملکیت می‌دهد هیچ ذی‌نفس را زنده مگذار. بلکه ایشان را یعنی حتیان و اموریان و کنعانیان و فرزیان و جوئیان و بیوسیان را چنان که بیهوه خدایت تو را امر فرموده است بالکل هلاک ساز.»^۴

کتاب مقدس بیان می‌کند پیرو این دستور قتل‌عام‌های زیادی رخ داد از جمله بعد از یورش به منطقه اموریان

«تمامی شهرهای او را در آن وقت گرفته، مردان و زنان و اطفال هر شهر را هلاک کردیم که یکی را باقی نگذاشتیم.»^۵ «و یا با سرزمین پهناور باشان که بیش از ۶۰ شهر داشت چنین رفتار شد. ما سرزمین باشان را مثل قلمرو سیحون پادشاه واقع در حشون، کاملاً نابود کردیم و تمام اهالی آن را چه مرد، چه زن و چه کودک، از بین بردیم؛ ولی گله‌ها و غنایم جنگی را برای خود نگاه داشتیم.»^۶

پس از موسی یوشع فرماندهی لشگر را به عهده گرفت و ابتدا شهر اریحا با تمام ساکنانش را قتل‌عام کردند و هرچه که در شهر بود از بین بردند زن و مرد، پیر و

۱. ابن کثیر، ابوالفداء اسماعیل، سیرة النبویة، ج ۷، ص ۳۱۹.
۲. مسعودی، مروج الذهب و معادن الجواهر، ج ۲، ص ۴۱۵.
۳. رکه کاشانی، محمد، تاریخ جنگ در اسلام و مسیحیت.
۴. تثنیه ۲۰: ۱۰-۱۸.
۵. سفر تثنیه، ۲: ۲۷-۳۴.
۶. تثنیه ۳: ۲-۷.

جوان، گاو و گوسفند و الاغ، همه را از دم شمشیر گذراندند.^۱ سپس سایر شهرهای فلسطین را قتل عام کردند بعد از یوشع در عهد داوران نیز جنگ‌ها و کشتارهای زیادی صورت گرفت از جمله در یک واقعه بنی اسرائیل تمامی مردان و زنان و کودکان قبیله بنیامین بغیر از ۶۰۰ نفر را قتل عام کردند.^۲ در مجموع کتاب مقدس به شرح نزدیک به ۳۰۰ جنگ می‌پردازد.^۳

کتاب مقدس در برخی از جنگ‌ها به صورت دقیق تعداد کشته‌شده‌ها را ذکر کرده مجموع مواردی که تعداد کشته‌شده‌ها را با ذکر عدد بیان می‌کند ۲۸۸۹۰۴۹۲ نفر هست. اما موارد زیادی نیز وجود دارد که کتاب مقدس عدد کشته‌ها را ذکر نمی‌کند و تنها بیان می‌کند ۱۱۶ شهر تمام ساکنینش اعم از زن و مرد و کودک قتل عام شدند و در ۶ مورد از شهرها یا نواحی، فقط مردان کشته شدند و یا برخی از قبائل به صورت کلی یا جزئی قتل عام شدند مانند قتل عام مدیانیان که تنها ۳۲ هزار دختر باکره زنده ماند. و یا « ۲۰ شهر عمونی‌ها » قتل عام شدند و یا کتاب مقدس از « کشتار فراوان در یهودیه » هم‌چنین می‌گوید ساکنان قلعه جازر و برج‌های اعراب سوزانده شدند. و یا نقل می‌کند ۲۳ لشکر نابود شده‌اند. هم‌چنین لشکریان بنهدد و ۳۲ پادشاه و همه لشکریان سوریه (به جز ۱۰۰۵۰ نفر) و لشکریان عمالیقی به جز ۴۰۰ نفر نابود شدند. و علاوه بر این کشتارهای دیگری نیز در کتاب مقدس بیان شده است که عدد دقیقی از تعداد تلفات بیان نمی‌کند. در جدول ذیل آمار تفصیلی از کشتارهایی که عهد عتیق بیان می‌کند آمده است.

۱. یوشع ۶: ۱۵-۲۱.

۲. داوران ۲۰: ۴۳-۴۸.

۳. باوجود اینکه قرآن و روایات به صورت تفصیلی به داستان زندگی حضرت موسی و سایر انبیا بنی اسرائیل پرداخته هیچ اشاره‌ای به این نسل‌کشی‌ها نمی‌کند و این قتل‌عام‌ها مورد تأیید منابع اسلامی نیستند.

ردیف	جنگ‌های هر دوره	آمار تلفات جنگ‌ها ذکر شده در کتاب مقدس	قتل عامها ^۱ میانگین ۲ ۵۰,۰۰۰ نفر	لشکریان نابود شده میانگین ۳ ۶۰,۰۰۰ نفر
	عصر آدم تا یعقوب	تعداد دقیق تلفات در هیچ جنگی ذکر نشده است.	قتل عام مردان شکیم (پیدایش ۱: ۳۵ - ۹) توسط بنی اسرائیل	
	جنگ‌های عصر موسی	از بنی اسرائیل: در ۱ جنگ تعداد تلفات ذکر شده: ۳۰۰۵ نفر (خروج، ۱۹: ۳۲ - ۲۸) و در سایر جنگها تعداد ذکر نشده است. از دشمنان بنی اسرائیل: در هیچ کدام از جنگها تعداد ذکر نشده:	قتل عام سرزمین حوری‌ها (تثنیه، ۲: ۱۲ و ۲۲) سرزمین رفائی‌ها (تثنیه، ۲: ۲۱) سرزمین عویان (تثنیه، ۲: ۲۳) سرزمین عراد (اعداد، ۳۱: ۱ - ۳) تمام شهرهای اموری‌ها از عروعر تا جلعاد (اعداد، ۳۱: ۲۱ - ۲۵) یغزیر و روستاهای اطراف (اعداد، ۳۱: ۲۱ - ۳۲) ۶۰ شهر ناحیه ارجوب باشان و آبادی‌های اطراف (تثنیه، ۳: ۱ - ۷) همه شهرهای مدیانیان (اعداد، ۳۱: ۱ - ۵۲) توسط بنی اسرائیل.	قتل عام کل لشکر مصر (خروج ۱۴) کل لشکر عمالیق (خروج ۱۷: ۸ - ۱۶) توسط بنی اسرائیل
	جنگ‌های عصر یوشع.	از بنی اسرائیل در ۱ جنگ تعداد تلفات ذکر شده: ۳۷ نفر (یوشع ۷)؛ در ۱۱ جنگ تعداد ذکر نشده از دشمنان بنی اسرائیل در ۱ جنگ تعداد ذکر شده: قتل عام عای، ۱۲ هزار نفر (یوشع، ۸: ۱ - ۲۹)؛ در ۱۱ جنگ تعداد ذکر شده	قتل عام ساکنین اریحا (یوشع ۶) عای (یوشع، ۸: ۱ - ۲۹) مقیده (یوشع، ۱۰: ۲۸ - ۳۰) لینه (یوشع، ۱۰: ۲۹ - ۳۰) لاختیش (یوشع، ۱۰: ۳۱ - ۳۳) عجلون (یوشع، ۱۰: ۳۴ - ۳۵) حبرون و آبادی‌های اطراف (یوشع، ۱۰: ۳۶ - ۳۷) دبیر و دهکده‌های اطراف (یوشع، ۱۰: ۳۸ - ۴۱) همه نواحی کوهستانی صحرای	قتل عام لشکریان ۵ پادشاه (یوشع، ۱۰: ۱ - ۲۷) کل لشکر جازر (یوشع، ۱۰: ۳۱ - ۳۳) همه لشکریان پادشاه چندین سرزمین و قتل عام همه ساکنان و پادشاهان شهرهای مغلوب (یوشع، ۱۱: ۱ - ۱۸) توسط بنی اسرائیل

- کتاب مقدس نقل می‌کند مجموعاً ۱۱۶ شهر یا منطقه توسط بنی اسرائیل قتل عام شدند برای تخمین میانگین جمعیت هر شهر در آن زمان در نظر می‌گیریم که حداقل تعداد ساکنین یک شهر ساکنین شهر عادی است که ۱۲ هزار سکنه داشته است (یوشع، ۸: ۲۵) و از طرفی در شهر عفرون تنها مردانش قتل عام شدند و مردان شهر نیز ۲۵ هزار نفر بودند (اول مکابیان ۵: ۶-۵۴) و اگر تعداد مردان یک چهارم جمعیت شهر باشد بطور میانگین جمعیت عفرون ۱۰۰ هزار نفر خواهد بود. با این حساب می‌توانیم بگوییم میانگین جمعیت هر شهر در حدود ۵۰ هزار نفر است.
- در این ستون و ستون بعد به دلیل مشخص نبودن تعداد تلفات با احتساب حداکثر و حداقل جمعیت ساکن شهرها در آن دوران محاسبه شده است.
- کتاب مقدس نقل می‌کند ۲۴ لشکر نابود شده‌اند. برای اینکه بطور تخمینی بدست بیاوریم لشکریان آن زمان چقدر سرباز داشتند کتاب مقدس تعداد لشکریان زبج و صلومون (دو پادشاه مدیانی) را ۱۵ هزار نفر و لشکریان بنی مشرق را ۱۲۰ هزار نفر می‌شمرد (داوران ۸: ۱۰) که بطور میانگین می‌توان تعداد جمعیت هر لشکر را ۶۰ هزار نفر تلقی کنیم.

ردیف	جنگ‌های هر دوره	آمار تلفات جنگ‌ها ذکر شده در کتاب مقدس	قتل عام‌ها ^۱ میانگین ۲ ۵۰.۰۰۰ نفر	لشکریان نابود شده میانگین ۳ ۶۰.۰۰۰ نفر
			نگب، تمام سرزمین جوشن، دشت‌ها، دره اردن، و دشت‌ها و کوه‌های اسرائیل شهرهای جادر، حرمه، عراد، عدولام، بیت تیل، تفوح، حافر، عقیق، لشارون، مرتون، تناک، مجدو، قادش، نفعیم (کوه کرمل)، در، قوثیم و ترصه (یوشع، ۱۱: ۱-۱۸) کوهستان‌های حبرون، دبیر، عناب، یهوذا و اسرائیل (یوشع، ۱۱: ۲۱-۲۲) توسط سربازان یوشع	
	جنگ‌های عصر داوران	از طرف بنی اسرائیل در ۳ جنگ تعداد تلفات ذکر شده، ۱۴۱۰۳۲ نفر؛ در ۴۰ جنگ تعداد کشته‌های بنی اسرائیل ذکر نشده. از دشمنان بنی اسرائیل: در ۱۰ جنگ تعداد کشته‌های مخالفین ذکر شده است. ۱۶۰۷۸۴ نفر و در ۳۳ جنگ تعداد تلفات ذکر نشده است.	قتل عام ساکنین اورشلیم (داوران ۱: ۱-۱۱) صفت (داوران ۱: ۱۷) غزه، اشقلون، عقرون و روستاهای اطراف (داوران ۱: ۱۸) بیت‌تیل (داوران ۱: ۲۲) شکیم (داوران ۹: ۲۲-۴۹) لایش (داوران ۱: ۱۸-۲۸) یابیش جلعاد (داوران ۱: ۲۱-۱۲) توسط بنی اسرائیل	قتل عام همه لشکریان کنعانی (داوران ۴) کل لشکر فلسطین (اول سموئیل ۷: ۳-۱۴) کشتار فراوان ساکنان ۲۰ شهر عمومی ها (داوران ۱: ۱-۳۳) توسط بنی اسرائیل
	جنگ‌های عصر پادشاهان	از طرف بنی اسرائیل: در ۵ جنگ تعداد تلفات ذکر شده ۲۰۳۹۸ نفر و در ۳۶ جنگ تعداد کشته‌ها ذکر نشده. از طرف دشمنان بنی اسرائیل: در ۴ جنگ تعداد تلفات ذکر شده، ۸۰۹۹۱ نفر و در ۳۷ جنگ دقیق ذکر نشده است.	قتل عام ساکنین سرزمین عمالیقی‌ها (اول سموئیل ۱۵: ۱-۹) نوب (اول سموئیل ۲۲: ۶-۲۰) سرزمین قیایل جشوری و جزری و عمالیقی و جنوب یهوذا، جنوب یرحیم تیل و سرزمین قینی‌ها (اول سموئیل ۲۷: ۱-۱۱) توسط بنی اسرائیل	قتل عام کل لشکریان عمالیقی به جز ۴۰۰ نفر (اول سموئیل ۳۰: ۶-۲۰) توسط بنی اسرائیل
	جنگ‌های عصر تجزیه و اسارت	از طرف بنی اسرائیل: در ۵ جنگ تعداد تلفات ذکر شده، ۶۳۳.۲۷۴ نفر و در ۸۶ مورد دقیق ذکر نشده است. از طرف دشمنان بنی اسرائیل: در ۷ مورد تعداد تلفات ذکر شده، ۱.۴۰۸.۴۵۱ نفر و در ۸۴ مورد ذکر نشده است.	قتل عام ساکنین شهر تفصح و حومه آن (دوم پادشاهان ۱۵: ۱۳-۱۶) کل سرزمین حامی‌ها (اول تواریخ ۴: ۴۱) سرزمین عمالیقی‌ها (اول تواریخ ۴: ۴۲) فود (یهودیه بنت مراری ۲: ۱-۲۳) لود (یهودیه بنت مراری ۲: ۱-۲۳) توسط بنی اسرائیل	قتل عام و تلفات سنگین لشکر سوریه و ۳۳ پادشاه (اول پادشاهان ۳۰: ۱-۲۱) تمامی لشکریان موآبیان، عمونیان و معونی‌ها و ادومی‌ها (دوم تواریخ ۲۰: ۱-۲۵) تمام لشکریان موآب و عده‌ای از ساکنان سرزمین موآب (دوم پادشاهان ۳) توسط بنی اسرائیل

ردیف	جنگ‌های هر دوره	آمار تلفات جنگ‌ها ذکر شده در کتاب مقدس	قتل عام‌ها ^۱	لشکریان نابود شده میانگین ۶۰.۰۰۰ نفر ^۳
	جنگ‌های بعد از اسارت بابلی	از طرف بنی اسرائیل: در ۱۰ جنگ تعداد کشته‌های یهودیان ذکر شده ۸۵.۲۷۵ نفر و باقی موارد ذکر نشده است: از طرف دشمنان بنی اسرائیل: در ۲۱ مورد تعداد کشته‌های مخالفین یهودیان ذکر شده، ۳۵۴.۲۰۸ نفر و در باقی موارد ذکر نشده است:	کشتار فراوان در یهودیه (دوم مکابیان ۵: ۵ - ۱۱: اول مکابیان ۱: ۲۹ - ۴۰: دوم مکابیان ۵: ۲۴ - ۲۷) خدمتگزاران شمعون مکابی (اول مکابیان ۱۶: ۱۱ - ۱۷) قتل عام ساکنان کسفس (دوم مکابیان ۱۲: ۱۳ - ۱۶) قتل عام مردان و پسران یسوره (اول مکابیان ۵: ۲۷ - ۲۸) قتل عام همه مردان و پسران عالما (اول مکابیان ۵: ۳۵) برادران تیموتائوس و ساکنان قلعه جازر (دوم مکابیان ۱۰: ۲۴ - ۳۸) ساکنان برج‌های اعراب بیان (اول مکابیان ۵: ۴ - ۵) توسط بنی اسرائیل	مطلبی ذکر نشده.
	جمع کل	۲.۸۸۹.۴۹۲	۷.۴۱۲.۶۷۷	۲.۴۷۹.۵۵۰
	مجموع		۱۲.۷۸۱.۷۱۹	

در این جدول با احتساب میانگین آمارهایی که کتاب مقدس به صورت عددی ذکر می‌کند و احتساب میانگین جمعیت شهرها و قلعه‌ها که در آن‌ها نسل‌کشی صورت گرفته و هم‌چنین با احتساب میانگین آمار لشگرهایی که به کلی نابود شدند، می‌توان تخمین زد که تلفات در جنگ‌های عهد عتیق ۱۲.۷۸۱.۷۱۹ نفر هست.^۱

نتیجه

علی‌رغم تمامی اتهاماتی که درباره خشونت‌های گسترده به پیامبر اسلام ﷺ از جانب مستشرقین و مبشران مسیحی مطرح می‌شود جنگ‌هایی که در صدر اسلام به پیامبر ﷺ منتسب می‌کنند و علی‌رغم آنکه تمامی جنگ‌های رخ داده در صدر اسلام دفاعی بودند^۲ ولی با این وجود در جنگ‌های زمان پیامبر اسلام ﷺ در قرآن هیچ ذکرری از تعداد تلفات انسانی در جنگ‌ها وجود ندارد. اما بنابر نظر محققین طبق نقل‌های

۱. رکز کاشانی، محمد، تاریخ جنگ در اسلام و مسیحیت.

۲. رکز کاشانی، محمد. بررسی تطبیقی جهاد ابتدایی از منظر فقه و سنت تاریخی معصومین و عهدین فصلنامه کلام و ادیان ش ۱ بهار و تابستان ۹۸.

معتبر، تعداد کشته‌های طرفین در جنگ‌های صدر اسلام، ۶۱۲ نفر بوده است. اما حتی با احتساب نقل قول‌های نامعتبر مجموع حداقل کشته‌های سپاه اسلام، ۲۴۴ نفر و مجموع حداکثر این تعداد، ۳۴۲ نفر می‌باشد. همچنین مجموع حداقل کشته‌های دشمنان در جنگ‌های صدر اسلام، با احتساب نقل‌های نامعتبر، ۳۵۹ نفر و مجموع حداکثر این تعداد، ۱۱۸۱ نفر می‌باشد. با توجه به این آمار، حداکثر تلفات جنگ‌ها طرفین ۱۵۲۳ و حداقل تلفات طرفین ۶۰۳ و میانگین تلفات طرفین بنابر نقل‌های ضعیف و قوی، ۱۰۶۳ نفر است تعداد کشته‌شده‌های جنگ‌های زمان خلافت امیرالمؤمنین (ع) حداقل تلفات از سپاه مخالفین ۸۱۰۰ و حداکثر ۱۱۶۴۰۰ نفر و حداقل تلفات لشگریان امیرالمؤمنین (ع) نیز ۵۴۱۰ و حداکثر ۳۰۰۰۰ نفر است و مجموع میانگین کل تلفات ۷۹۹۵۵ نفر خواهد بود. و البته طبق نقل‌های معتبر تعداد تلفات طرفین ۱۶۰۰۰ نفر است.^۱ جنگ‌های زمان خلفا نیز از گرچه تعداد کشته‌شده‌های آن بالغ بر ۵۰۰۰۰۰ نفر شمرده شده است ولی این جنگ‌ها غیر مشروع بودند و مورد تأیید سنت پیامبر اسلام (ص) و اهل بیت (ع) نیست و بیشتر کشورگشایی یک حاکم عرب شمرده می‌شود.

درمقابل جنگ‌هایی که صرفاً در کتاب مقدس مسیحیان ذکر شده با احتساب میانگین آمارهایی که کتاب مقدس به صورت عددی ذکر می‌کند می‌توان تخمین زد که تلفات در جنگ‌های عهد عتیق ۱۲.۷۸۱.۷۱۹ نفر است.^۲

این در حالی است که همه جنگ‌های صدر اسلام دفاعی بودند و صرفاً با مردان جنگی در میدان جنگ می‌جنگیدند و اسلام اجازه کشتار غیرنظامیان و یا زنان و کودکان را نمی‌دهد اما در جنگ‌های عهد عتیق و عهد جدید بسیاری از جنگ‌ها هجومی بودند و در این جنگ‌ها به دستور خداوند عمدتاً زنان و کودکان نیز کشته می‌شدند.

۱. جهت بررسی مورد به مورد جنگ‌های صدر اسلام و تعداد تلفات رکن کاشانی، محمد، تاریخ جنگ در متون مقدس اسلام و مسیحیت.

۲. رکن کاشانی، محمد، تاریخ جنگ در اسلام و مسیحیت.

منابع

۱. ابن ابی الحديد معتزلي، شرح نهج البلاغة، قم ايران، كتابخانه آيت الله مرعشي، چاپ اول، ۱۴۰۴ هـ ق
۲. ابن اثير، علي بن محمد (۱۴۰۵ ق). الكامل في التاريخ. بيروت: دارالصادر.
۳. ابن اسحاق، محمد؛ (۱۳۶۸ ق). السير و المغازي. تحقيق، زكار، سهيل قم. دفتر مطالعات تاريخ و معارف اسلامي.
۴. ابن بابويه، محمد (الشيخ الصدوق عليه السلام) علل الشرايع، دار إحياء التراث - بيروت، الطبعة الأولى ۰۸۴۱ هـ. ق
۵. ابن سعد، محمد (۱۴۱۸ ق)، الطبقات الكبرى، بيروت: دار الكتب العلمية.
۶. ابن هشام، عبد الملك (۱۴۱۴) السيرة النبوية. بيروت: المكتبة العلمية.
۷. امين عاملي، سيد محسن (۱۴۰۳). اعيان الشيعة، دار التعارف للمطبوعات
۸. بلاذري، احمد بن يحيى (۱۴۱۷ ق)، أنساب الأشراف، بيروت: دار الفكر.
۹. ديار بكري، حسين بن محمد (بي.تا). تاريخ الخميس في احوال انفس النفيس. بي.نا.
۱۰. الذهبي الشافعي، تاريخ الإسلام ووفيات المشاهير والأعلام، تحقيق د. عمر عبد السلام تدمري، ناشر: دار الكتاب العربي - لبنان / بيروت، الطبعة: الأولى، ۱۴۰۷ هـ - ۱۹۸۷ م.
۱۱. شمس شامي، محمد بن يوسف (۱۴۱۴). سبل الهدى و الرشاد في سيره خير العباد. بيروت، دار الكتب العلمية
۱۲. شيخ مفيد عليه السلام، محمد بن محمد، الارشاد في معرفة حجج الله علي العباد، قم، كنگره شيخ مفيد عليه السلام، چاپ اول، ۱۴۱۳ ق.
۱۳. طبرسي، فضل بن حسن (بي.تا). إعلامُ الوري بأعلامِ الهدى. تهران، دار الكتب الاسلاميه.
۱۴. الطبري، أبي جعفر محمد بن محمد بن علي (ت ۵۲۵ هـ. ق) بشارة المصطفى لشيعة المرتضى، المطبعة الحيدريّة - النجف الأشرف، الطبعة الثانية ۱۳۸۳ هـ. ق.
۱۵. طبري، محمد بن جرير (بي.تا)، تاريخ الطبري: تاريخ الامم و الملوك (ابوالقاسم پاينده، مترجم)، تهران: اساطير.
۱۶. طوسي عليه السلام، محمد بن حسن (شيخ طوسي عليه السلام)، (۱۴۲۵ ق) كتاب الغيبة، مؤسسة المعارف الإسلامية
۱۷. عاملي، جعفر مرتضي (۱۳۸۵ ق). الصحيح من سيره النبي. قم: دارالحديث.
۱۸. كاشاني، محمد. (۱۳۹۸) تاريخ جنگ در متون مقدس اسلام و مسيحت، قم بوستان كتاب
۱۹. كاشاني، محمد. بررسی تطبيقي جهاد ابتدائي از منظر فقه و سنت تاريخي معصومين و عهدين فصلنامه كلام و اديان ش ۱ بهار وتابستان ۹۸
۲۰. كشي، محمد بن عمر (۱۳۸۲)، اختيار معرفة الرجال، تحقيق و تصحيح محمدتقي فاضل ميدي سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامي.
۲۱. كليني، محمد بن يعقوب، (۱۳۶۳) الكافي، تهران، دار الكتب الاسلاميه،

٢٢. مجلسي، محمدباقر (١٤٠٣ ق). بحار الانوار. بيروت: موسسه الوفاء.
٢٣. مرعشي نجفي، سيد شهاب الدين (بي تا). شرح احقاق الحق. نرم افزار معجم فقهي.
٢٤. مسعودي، علي بن حسين (١٤٠٩ ق)، مروج الذهب و معادن الجوهر (تحقيق اسعد داغر)، قم، دارالهجرة، چاپ دوم.
٢٥. مسعودي، علي بن حسين (بي تا). التنبيه و الاشراف. قاهره: دارالصاوي.
٢٦. منقري، نصر بن مزاحم (١٣٨٢ هـ. ق). وقعة صفين، تحقيق: عبدالسلام محمد هارون، مكتبة آية الله المرعشي - قم، الطبعة الثانية
٢٧. نهج البلاغه
٢٨. واقدی، محمد بن عمر (١٩٨٩ م): المغازی (تحقيق مارسدن جونس)، بيروت، مؤسسة الأعلمی، چاپ سوم.